

**Handleiding voor werken met de
Monitor de Bibliotheek *op school*
versie vmbo
aanvulling v.a. fase 2**

Vooraf

De gegevens uit de monitor worden gebruikt volgens de aanpak van opbrengstgericht werken. Dat houdt in dat bij iedere meting telkens dezelfde cyclus van activiteiten wordt uitgevoerd:

1. resultaten analyseren
2. doelen stellen
3. werkwijzen bepalen
4. uitvoeren

Steeds meer scholen werken volgens deze aanpak met hun leerlingresultaten, al worden de stappen in de cyclus soms anders benoemd. Het uiteindelijke doel is om het onderwijs zo doelgericht mogelijk vorm te geven, op basis van de prestaties van de leerlingen. Als je samenwerkt met een school die opbrengstgericht werkt, kun je hiernaar verwijzen bij het bespreken van de resultaten uit de monitor.

Maatwerk en standaardrapportage

In deze bijlage beschrijven we aan de hand van de bovenstaande stappen hoe je de informatie uit de monitor (de 'resultaten') kunt terugkoppelen naar de school en in overleg met de school kunt komen tot (nieuwe) doelen en werkwijzen. De suggesties die we geven zijn bruikbaar bij de standaardrapportage en bij maatwerkrapportages.

De relatie tussen de monitor en het leesplan

Bij opeenvolgende metingen wordt zichtbaar of de activiteiten die in de tussenliggende periode zijn uitgevoerd hebben geleid tot de gewenste veranderingen. **Als een school voor een tweede of volgende keer de monitor invulde, zoek je nu vooral naar die grafieken op basis waarvan bij de vorige meting(en) doelen zijn geformuleerd t.b.v. het leesplan.**

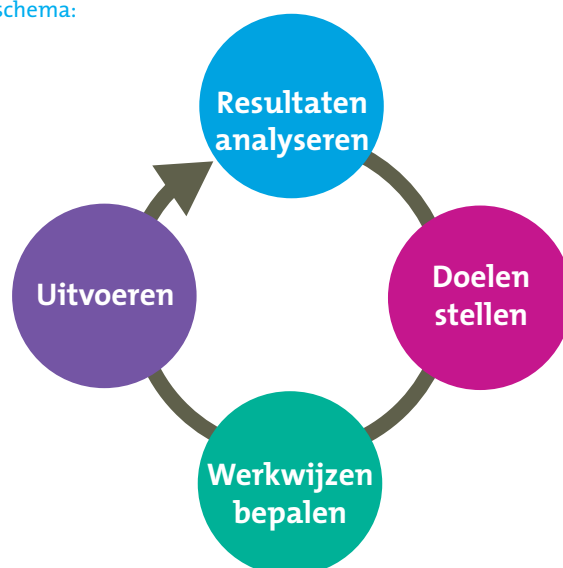
Nota bene

De voorbeelden die hierna volgen zijn gebaseerd op de gegevens uit de meting 2016-2017. Ze zijn bedoeld om het denken over het planmatig gebruik van gegevens uit de monitor te illustreren. De exacte cijfers van deze meting maken de voorbeelden tijdgebonden, maar de denkwijzen zijn dat niet. Bij volgende metingen kunnen dezelfde redeneringen gevolgd worden, maar zal je zelf de nieuwe cijfers moeten toevoegen.

2

Opbrengstgericht werken in schema:

De monitor levert een schat aan gegevens op over de samenwerking tussen school, bibliotheek en mediatheek, over de uitvoering van het leesbevorderingsbeleid en over het beleid rond informatievaardigheden. Sommige gegevens zijn van belang voor de directe samenwerking, andere voor het eigen beleid van de bibliotheek of voor het lokale of landelijke beeld rond bibliotheekontwikkeling.

In deze handleiding richten we ons op de directe samenwerking met de school. Dat is de kernfunctie van de Monitor de Bibliotheek *op school*. Het gaat immers in de eerste plaats om het optimaliseren van de een-op-een-samenwerking met de school op het gebied van taalstimulering (via leesbevordering) en informatievaardigheden. De feedback naar de school heeft als doel om directie en docenten te laten zien wat de stand van zaken op school is rond lezen en informatievaardigheden. En om in dialoog met de docenten stappen te formuleren die leiden tot meer lezen en betere informatievaardigheden. Overigens zijn gegevens over informatievaardigheden niet voor iedere school standaard opgenomen in de monitor. Dit onderdeel wordt alleen meegenomen als de school daarvoor kiest.

Zelf een analyse maken

De analyse is de eerste stap van het opbrengstgericht werken en de basis voor je feedback naar de school. Praktisch gezien is de analyse de voorbereiding op je presentatie aan de docenten. Je richt je analyse in eerste instantie op de kerngegevens in de monitor die van direct belang zijn voor de feedback:

- leengegevens
- leesplezier
- leesgedrag
- leesbevorderende activiteiten van docenten
- (eventueel) informatievaardigheden

Voor lezen kijk je naar de gegevens van je school en naar de landelijke gegevens voor dezelfde onderwerpen, zodat je een beeld hebt van de stand van zaken op de school en hoe die zich verhoudt tot de landelijke gemiddelden in de monitor. Voor informatievaardigheden zijn de landelijke gemiddelden minder belangrijk; hier kun je je concentreren op de eigen gegevens van de school.

Je trekt voor jezelf een aantal voorlopige conclusies bij ieder onderdeel. Je kunt daarbij gebruikmaken van de suggesties die in het volgende hoofdstuk zijn opgenomen bij elk van deze onderdelen. Schrijf je conclusies op, zodat je er bij het gesprek met de docenten op kunt terugvallen. We hebben bij de analyse per onderdeel ook suggesties opgenomen voor de bespreking.

Maatwerk

Je kunt ook andere gegevens dan de bovenstaande kerngegevens in je analyse opnemen, passend bij de situatie van je school. Voor een eerste rapportage raden wij echter aan om je te beperken tot de kerngegevens. Je krijgt waarschijnlijk beperkt tijd om je analyse te presenteren en dan is het zaak om snel en duidelijk tot de kern te komen.

Presentatie voorbereiden

We adviseren om de grafieken die je wilt gebruiken op te nemen in een PowerPointpresentatie of een rapport in Word. Dat kan sinds de meting 2016-2017 voor een heel aantal grafieken tegelijk eenvoudig met de grafiekgenerator (voor uitleg zie bijlage ?). Een alternatief voor afzonderlijke grafieken is om vanuit de reguliere rapporte losse grafieken te kopiëren met de rechter muisknop (zie kader volgende pagina)

Hoe verplaats je een tabel naar Word of PowerPoint?

1. Open een lege pagina in Word of PowerPoint
2. Ga terug naar de online database
3. Ga met de muis op de tabel staan en druk de rechter muisknop in
4. Kopieer de afbeelding en plak hem in Word (met: plakken speciaal>bitmap) of PowerPoint (met: plakken of plakken speciaal>bitmap)

Hieronder laten we zien hoe je de gegevens uit de monitor kunt opvragen en analyseren vanuit de reguliere rapportage. We hebben daarbij ook tips opgenomen voor selectie van gegevens en de presentatie van de gegevens aan de docenten.

1. Inloggen

Om de gegevens in de monitor te bekijken, maak je gebruik van de volgende link :

<https://www.mdbos.nl/Rapportage/VO/Login.aspx>

2. Je weg vinden in de portal

Bibliotheekmedewerker:

School/gebied: Filter:

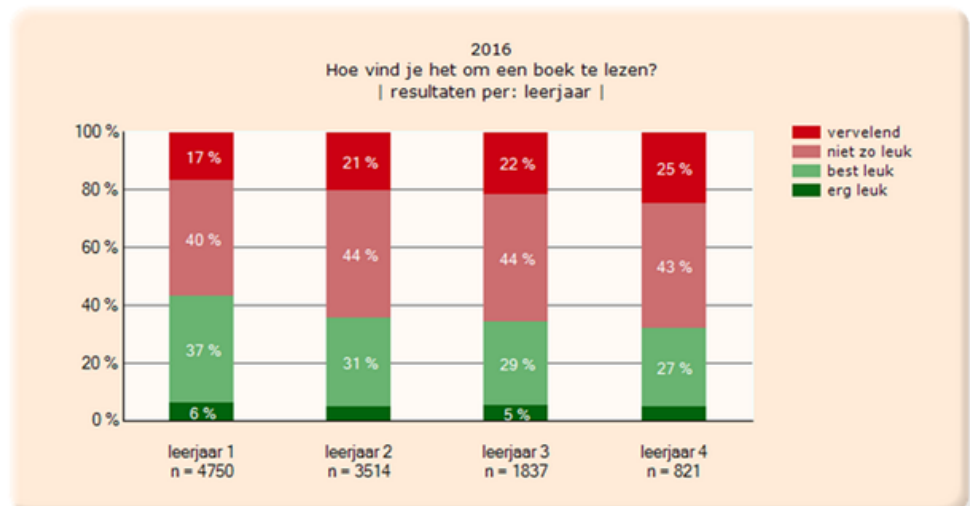
Vragenlijst/onderdeel:

Vergelijking:

Vraag:

Case selectie:

- Geslacht
- Leerjaar
- niks selecteren
- alles selecteren
- leerjaar 1
- leerjaar 2
- leerjaar 3
- leerjaar 4
- leerjaar 5
- Leerweg
- Geboortejaar

[Anonimiteit en privacy](#)

1. Toegang tot de informatie

Om bij de gewenste informatie te komen maak je eerst een selectie in de bovenste vier horizontale balken. Kies achtereenvolgens:

- (1) de naam van de bibliotheekmedewerker
- (2) de gewenste vragenlijst
- (3) de naam van school, werkgebied of gemeente waarvan je de informatie wilt zien
- (4) de vraag waarvan je het antwoord wilt bekijken.

2. Keuzeopties

Via de keuzeopties in de linker balk van het scherm kun je de selectie aanpassen:

- **Vergelijking:** kies hoe je de gegevens van de betreffende vraag in de grafiek weergegeven wilt zien, bijvoorbeeld naar leerjaar of geslacht.
- **Case selectie:** kies welke gegevens je binnen de gekozen vergelijking wel en niet wilt meenemen in je tabel, bijvoorbeeld van de leerjaren alleen jaar 1.

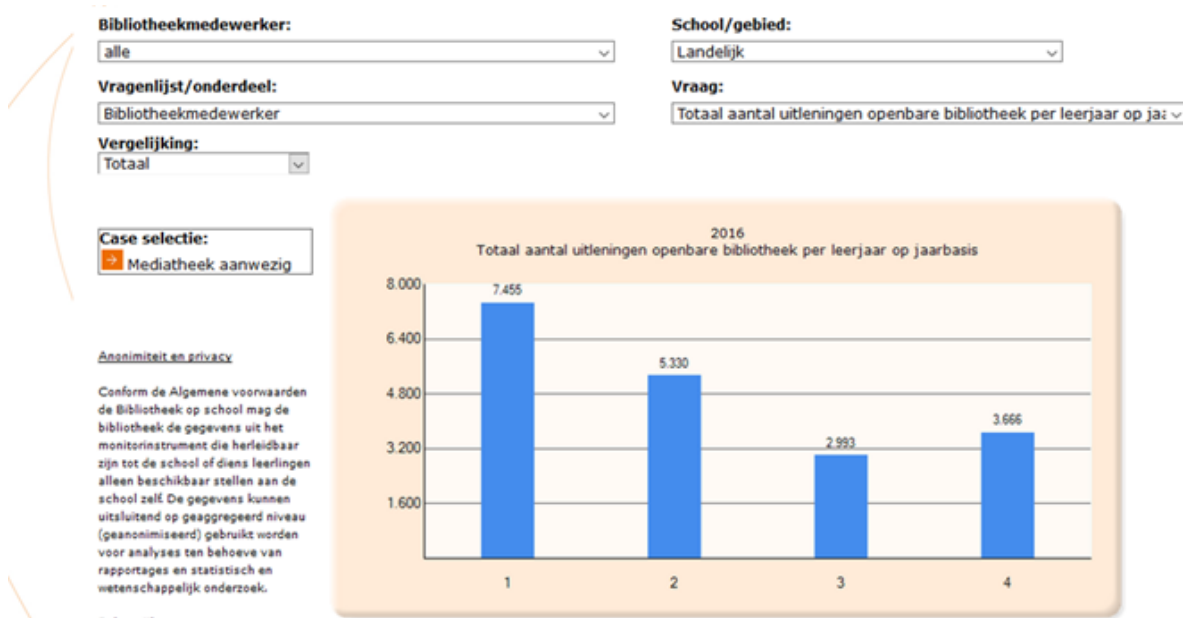
Landelijke cijfers

Als je wilt zien hoe de respons op een vraag er landelijk uit ziet (d.w.z. het totaal van alle respondenten), selecteer dan de volgende opties:

Horizontale balk 'school/gebied': kies 'landelijk'.

Vraag: de betreffende vraag.

Hieronder zie je een voorbeeld van de landelijke cijfers voor 'totaal uitleen uit de openbare bibliotheek 2014', ongeacht de aanwezigheid van een mediatheek in de school.

3. Leengedrag in beeld brengen

Je bent al ingelogd. Selecteer nu de volgende opties:

1. Vragenlijst: leesconsulent
2. School: de naam van de school waarvan je gegevens wilt zien
3. Vraag: totaal uitleningen openbare bibliotheek op jaarbasis

N.B. Je vindt uiteraard alleen uitleengegevens als die zijn ingevoerd. Dat is niet overal gebeurd.

Interpretatie leengedrag

Landelijk beeld (bijvoorbeeld): uitleen is het hoogst in leerjaar 1, het laagst in leerjaar 3. Je kunt hier eventueel naar verwijzen bij je presentatie. Bij je presentatie kun je de volgende punten onder de aandacht brengen:

- Zijn er uitschieters bij sommige leerjaren te zien? Zo ja, wat kan hiervoor een verklaring zijn? Leg die vraag open voor aan de docenten. Geef geen oordelen, laat de docenten zelf met suggesties komen.
- Geven de cijfers aanleiding voor actie? Zo ja, benoem dat en schrijf het op een flap, bijvoorbeeld: uitleen leerjaar 3 moet omhoog. Hoe je dat gaat aanpakken komt later aan de orde.
- Benadruk dat deze cijfers interessanter worden bij opeenvolgende metingen: dan ga je zien of er verschil is met eerdere metingen.

N.B. Als je over uitleengegevens van de mediatheek of schoolbibliotheek beschikt, bekijk die dan eerst goed voordat je besluit welke gegevens je laat zien. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat de uitleengegevens van de mediatheek een completer beeld laten zien dan de gegevens uit de openbare bibliotheek.

4. Leesplezier in beeld brengen

Selecteer de volgende opties:

- Vragenlijst: leerling
- School: de naam van de school waarvan je gegevens wilt zien
- Vraag: hoe vind je het om een boek te lezen?
- Vergelijking: geslacht
- Vergelijking: leerjaar

Interpretatie leesplezier

Landelijk beeld:

- *Verschillen tussen jongens en meisjes*: 60% van alle leerlingen vindt lezen vervelend of niet leuk. Meisjes vinden lezen (veel) leuker dan jongens.
 - » Meisjes: 51% vindt lezen vervelend of niet leuk; 8% vindt lezen heel leuk
 - » Jongens: 72% vindt lezen vervelend of niet leuk; 3% vindt lezen heel leuk
- *Verschillen tussen leerjaren*: het enthousiasme voor lezen is het hoogst in leerjaar 1 (43% best/erg leuk; 17% vervelend); het laagst in leerjaar 4 (30% best/erg leuk; 25% vervelend).
- Het percentage leerlingen dat lezen vervelend of niet zo leuk vindt, fluctueert tussen 57 en 78 procent.

6 Je kunt hier eventueel naar verwijzen bij je presentatie, zonder de grafieken te laten zien (kost te veel tijd); zorg ervoor dat je deze informatie in je hoofd hebt.

Kies bij je presentatie ofwel voor de invalshoek 'verschillen tussen jongens en meisjes' ofwel voor de invalshoek 'verschillen tussen leerjaren', afhankelijk van de gegevens voor de school. Kies voor de opvallendste verschillen, dat maakt je verhaal compacter en duidelijker.

- Doel van dit onderdeel is om te laten zien dat het plezier in lezen op het vmbo in het algemeen heel laag is, veel lager dan in het basisonderwijs, terwijl het belang van lezen, als motor van de taalontwikkeling, juist voor vmbo-leerlingen zo belangrijk is. Er is dus werk aan de winkel!
- Een tweede doel van dit onderdeel is om jongens als specifieke doelgroep onder de aandacht te brengen. Als de jongens op jouw school niet als doelgroep naar voren komen (omdat ze ongeveer hetzelfde scoren als de meisjes), dan is dat ook het vermelden waard.

Bij je presentatie kun je de volgende punten onder de aandacht brengen:

- Zijn er opvallende afwijkingen van het landelijke beeld? Zo ja, positief of negatief? Wat kan een verklaring zijn voor een uitschieter? Wat doen docenten in het betreffende leerjaar anders dan andere docenten?
- Geven de cijfers aanleiding voor actie? Zo ja, benoem dat en schrijf het op een flap, bijvoorbeeld: meer aandacht voor de jongens; of: leesplezier in leerjaar X moet omhoog.

5. Leesgedrag in beeld brengen

Selecteer de volgende opties:

- Vragenlijst: leerling
- School: de naam van de school waarvan je gegevens wilt zien
- Vraag: hoe vaak lees je thuis voor je plezier een boek?
- Vergelijking: geslacht
- Vergelijking: leerjaar

Interpretatie leesgedrag

Landelijk beeld:

- 35% van alle vmbo-leerlingen in de monitor 2014 leest nooit thuis een boek; 7% leest dagelijks.
- *Verschillen tussen jongens en meisjes*: meisjes lezen meer dan jongens
 - » Van de meisjes leest 36% dagelijks of minstens een keer per week; 25% leest nooit.
 - » Van de jongens leest 24% dagelijks of minstens een keer per week; 44% leest nooit.
- *Verschillen tussen leerjaren*: het percentage dat dagelijks of ten minste een keer per week leest is het hoogst in leerjaar 1 (38%) en het laagst in leerjaar 4 (17%).
 - » In leerjaar 1 wordt het meest thuis gelezen.
 - » In leerjaar 4 wordt het minst thuis gelezen: het percentage dat nooit leest is in dit leerjaar het hoogst: 46 procent. Ook het gecombineerde percentage van nooit en 'minstens een keer per jaar' is in dit leerjaar het hoogst: 73 procent.

We zagen ook bij de landelijke cijfers over uitleen en leesplezier dat leerjaar 4 in negatieve zin opviel. Bespreek met de docenten wat hiervan de oorzaak zou kunnen zijn (of een ander leerjaar als dat op jouw school significant afwijkt).

Bij je presentatie kun je de volgende punten onder de aandacht brengen:

- Zijn er opvallende afwijkingen van het landelijke beeld? Zo ja, positief of negatief? Wat kan een verklaring zijn voor een uitschieter? Vraag eventueel docenten van het betreffende leerjaar om een reactie.
- Geven de cijfers aanleiding voor actie? Zo ja, benoem dat en schrijf het op een flap

6. Boekentips

Selecteer de volgende opties:

- Vragenlijst: leerling
- School: de naam van jouw school
- Vraag: wie geeft jou tips voor leuke boeken?
- Vergelijking: leerjaar

Interpretatie boekentips

Landelijk beeld:

- Vrienden, vriendinnen en ouders zijn een belangrijke bron voor boekentips.
- De rol van de docent Nederlands neemt toe, van 16 procent in het eerste leerjaar tot 25 procent in het vierde leerjaar; andere docenten spelen geen belangrijk rol (4-6%).
- Leerlingen zeggen nauwelijks boekentips te krijgen van de mediathecaris en bibliothecaris (percentages variëren tussen 3-4%).
- Een grote groep leerlingen geeft aan van niemand boekentips te krijgen (40-47%).

Doel van dit onderdeel is om het belang van de rol van de docent te benadrukken. Docenten zijn belangrijke rolmodellen als het gaat om lezen. Het blijkt echter dat weinig docenten tips geven aan leerlingen. De reden kan zijn dat zij zelf weinig lezen. Geef daarom bij de discussie over dit onderdeel aan dat jij docenten van goede tips kan voorzien, die zij vervolgens aan hun leerlingen kunnen doorspelen.

Bij je presentatie kun je de volgende punten onder de aandacht brengen:

- Ga in op het belang van de rol van de docenten. Als de score voor de docenten laag is: wat vindt men daar van? Spreek zelf geen oordeel uit, laat de docenten zelf tot de conclusie komen dat ze meer tips aan de leerlingen moeten geven.
- Als docenten Nederlands opvallend hoog scoren, zoals in de landelijke cijfers, vraag dan wat voor tips deze docenten kunnen geven aan hun collega's. Dit geeft natuurlijk ook aanleiding tot de vraag of leesbevordering wel tot de taak van andere docenten behoort. Laat de docenten hierover onderling discussiëren en conclusies trekken.
- Je kunt eventueel laten zien dat de mediatheek en de bibliotheek weinig genoemd worden als bron van boekentips. Als je daarvoor kiest, zeg er dan bij wat jullie gaan doen om hier verandering in aan te brengen. Daarmee laat je zien dat je bereid bent jouw deel van de verantwoordelijkheid te nemen en dat je niet alles op het bord van de docenten legt.
- Er is aanleiding voor actie? Zo ja, benoem dat en schrijf het op een flap, bijvoorbeeld: we moeten leerlingen meer tips gaan geven.

7. Informatievaardigheden leerlingen

De vragen over informatievaardigheden zijn voor het eerst opgenomen in de meting 2014-2015 en worden niet standaard gesteld. De school moet er, in overleg met de bibliotheek, bewust voor kiezen. Dat betekent dat op voorhand al is besloten dat de informatie uit de vragen gebruikt gaat worden voor het beleid rond informatievaardigheden. Hieronder beschrijven we hoe je dat kunt aanpakken.

Het doel van deze vragen is inzicht te krijgen in de vaardigheden van de leerlingen op het gebied van informatievaardigheden, zodat de bibliotheek op basis daarvan het juiste ondersteuningsaanbod kan formuleren voor het versterken van deze vaardigheden.

Het mediaplan

Als de school over een mediaplan beschikt, dan gebruik je de informatie uit de monitor om te kijken of doelen in het mediaplan rond informatievaardigheden van leerlingen dichterbij komen. Je kijkt in de monitor vooral naar de onderwerpen die in het mediaplan als prioriteit zijn benoemd. Je stelt vast of bij deze onderwerpen de gewenste vooruitgang plaatsvindt. Bij de bespreking van het mediaplan neem je deze resultaten mee om te bepalen of de doelen of activiteiten rond informatievaardigheden in het mediaplan bijgesteld moeten worden.

Als de school nog niet over een mediaplan beschikt, gebruik je de gegevens uit de monitor om het mediaplan (deels) in te vullen. Dit is een mooie aanleiding om met betrokkenen uit de school het mediaplan diepgaand te bespreken en in te vullen, inclusief de doelen die de school wil behalen. Gebruik in dit geval alle informatie uit de monitor over informatievaardigheden, zowel van de leerlingen als van de docenten.

Welke vragen laten zien?

De keuze van de vragen die je laat zien in het overleg met de docenten wordt bepaald door de aanwezigheid of afwezigheid van een mediaplan. Is er een mediaplan aanwezig, dan laat je de vragen zien die direct aan het plan gerelateerd zijn (al kun je natuurlijk altijd nog opvallende resultaten toevoegen). Is er geen mediaplan, dan kies je de onderwerpen die het dringendst om aandacht vragen. Kies enkele grafieken waaruit het duidelijkst blijkt dat de informatievaardigheden van leerlingen nog niet goed ontwikkeld zijn. Gebruik de overige informatie intern en in vervolgoverleg om tot een goede ondersteuning te komen.

De leerlingvragen

We geven hier tips aan de hand van trends in de landelijke cijfers van de meting 2014-2015. Laat je door deze tips inspireren voor de lokale situaties waar jij mee te maken hebt. Kijk in de monitor hoe de cijfers er voor jouw school uitzien en bekijk de tips vanuit dat perspectief.

Landelijk beeld: dit laten de cijfers zien	Commentaar en tips
Waar zoek je informatie? De vmbo-leerlingen in de monitor zoeken informatie in grote meerderheid op internet. Boeken worden weinig geraadpleegd (15 procent doet dit 'vaak' of 'altijd'). Er zijn hierin weinig verschillen tussen leerjaren en tussen jongens en meisjes. Leerjaar 4 valt wel opnieuw op als leerjaar waarin het minst gebruik wordt gemaakt van boeken.	Boeken worden steeds meer een ondergewaardeerde bron onder leerlingen. Wijs hierop en laat zien (letterlijk) dat boeken soms geschikter zijn om informatie te zoeken dan internet.
Informatie vragen aan personen komt in alle leerjaren weinig voor: minder dan een kwart van de leerlingen doet dit 'vaak' of 'altijd'.	Dit onderwerp heeft aandacht nodig in programma's voor informatievaardigheden. Zoek sprekende (!) voorbeelden die de waarde van deze informatiebron mooi illustreren.
Hoe vaak lukt het om zonder hulp de juiste informatie te vinden? Bijna eenderde (32%) van de leerlingen slaagt er 'nooit' of 'soms niet' in om zonder hulp de informatie te vinden die zij zoeken. Dit komt het meest voor in leerjaar 1 en 2.	Houd er bij de ondersteuning rekening mee dat leerlingen het meest gebaat zijn bij hulp waarmee zij uiteindelijk zelfstandig informatie kunnen vinden. Differentieer in het ondersteuningsaanbod: niet alle leerlingen hebben hulp nodig en jongere leerlingen hebben meer hulp nodig dan oudere leerlingen.
Welke hulp zoek je als het niet lukt? Als leerlingen de informatie die zij zoeken niet kunnen vinden, vragen zij 'altijd' of 'vaak' hulp aan hun ouders (43%), gevolgd door 'andere leerlingen' (25%) en 'docenten' (20%). De bibliotheek wordt minder vaak om hulp gevraagd (8%).	Het is mogelijk dat ouders vaker geraadpleegd worden, omdat leerlingen vaker thuis naar informatie zoeken. Niettemin is het raadzaam om ervoor te zorgen dat leerlingen er goed van op de hoogte zijn dat zij voor informatievragen juist bij de bibliotheek terecht kunnen.
Informatie zoeken op internet Zoeken met slechts een trefwoord komt nog geregeld voor. In leerjaar 1 doet nog 38 procent van de leerlingen dit; het neemt af in de hogere leerjaren.	Ook hier is te zien dat ondersteuning nuttig is, maar niet voor iedereen even belangrijk: de jongere leerlingen hebben meer hulp nodig om te leren zoeken met meerdere trefwoorden.
Doorzoeken nadat informatie is gevonden komt relatief weinig voor: 69 procent van de leerlingen doet dit 'nooit' of 'soms'.	Ondersteuning is nuttig, maar niet voor iedereen even belangrijk. Differentieer daarom de ondersteuning, afhankelijk van het beeld tussen en binnen de groepen.

Landelijk beeld: dit laten de cijfers zien	Commentaar en tips
<p>Voorkennis opschrijven</p> <p>Voor meer dan de helft (52%) van de leerlingen is het een gewoonte om op te schrijven wat zij al weten over een onderwerp voordat zij informatie gaan zoeken.</p>	Zie hierboven.
<p>Lijstje met woorden opstellen die kunnen helpen bij het zoeken</p> <p>Ongeveer een op de zes leerlingen doet dit.</p>	Zie hierboven.
<p>Voor het zoeken nadenken over geschikte informatiebronnen</p> <p>Voor (60%) van de leerlingen is dit geen gewoonte.</p>	Gezien het beperkte gebruik van boeken en personen als informatiebron, is het de vraag of leerlingen wel zicht hebben op wat in welke situatie de meest geschikte bronnen zijn. Dit onderwerp verdient zeker aandacht binnen een programma voor informatievaardigheden.
<p>Bronnen controleren</p> <p>Slechts 13 procent van de leerlingen geeft aan 'altijd' of 'vaak' te controleren wie de informatie die zij hebben gevonden op internet heeft gezet. Dit percentage neemt iets toe in de hogere leerjaren</p>	Dit is duidelijk een onderwerp dat aandacht vraagt.
<p>Controleren of informatie niet te oud is</p> <p>Bijna de helft (49%) van de leerlingen controleert nooit of de informatie te oud is.</p>	Zie hierboven.
<p>Knippen en plakken</p> <p>Ruim tweederde (69%) van de leerlingen zegt gevonden informatie 'altijd' of 'vaak' in eigen woorden op te schrijven. Ongeveer evenveel leerlingen (64%) zeggen informatie te combineren met de eigen kennis.</p>	Dit onderwerp is wel belangrijk, maar ondersteuning hierbij is alleen nodig voor een minderheid.

8. De mening van de leerlingen en docenten over de schoolbibliotheek/mediatheek

Sinds de meting 2014-2015 zijn vragen over de schoolbibliotheek en de mediatheek opgenomen, omdat uit onderzoek blijkt dat de nabijheid en kwaliteit van boekencollecties invloed hebben op de leesmotivatie van leerlingen (Nielen & Bus, 2014). De informatie die uit deze vragen naar voren komt is vooral bedoeld voor de bibliotheek en de mediatheek. Zij zijn immers verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de schoolbibliotheek c.q. de mediatheek. Het is dus aan hen om uit deze informatie conclusies te trekken en daarnaar te handelen. De landelijke gemiddelden zijn hierin niet belangrijk. Wat voor jullie als monitorcoördinator, leesconsulent of mediathecaris belangrijker is, is hoe de leerlingen op jullie school de bibliotheek/mediatheek ervaren. Als de helft van de leerlingen aangeeft dat zij moeilijk kunnen vinden wat zij zoeken, dan is er werk aan de winkel, ongeacht wat de landelijke gemiddelden aangeven.

Omdat inrichting en beheer van de schoolbibliotheek/mediatheek als regel de verantwoordelijkheid zijn van de bibliotheek en de mediatheek is het meestal niet nodig om de mening van de leerlingen en de docenten over de schoolbibliotheek te bespreken met de docenten. De docenten gaan immers geen maatregelen treffen naar aanleiding van deze informatie. Het is wel raadzaam om beknopt deze informatie te presenteren (eventueel zonder dia) en aan te geven wat de bibliotheek en de mediatheek eraan gaan doen om te zorgen dat het beeld (nog) positiever wordt.

Overigens blijkt dat, net als bij veel andere onderdelen van de monitor, het algemene beeld (landelijke gemiddelden) ongunstiger wordt in de hogere leerjaren, met hier en daar flinke uitschieters (in negatieve zin). Als je dit beeld aantreft op de scholen waar je mee samenwerkt, dan pleit dit ervoor om leerlingen in de hogere leerjaren meer aandacht te geven. Je kunt bijvoorbeeld kijken naar de leesvoorkeuren van die leerlingen, die elders in de monitor te vinden zijn. Vervolgens kijk je of die voorkeuren voldoende te vinden zijn in de collectie op school. Ook kun je met leerlingen in gesprek gaan over hun gebruik van de schoolbibliotheek. Als veel leerlingen vinden dat ze niet goed worden geholpen, dan is het zaak te achterhalen wat hiervan de oorzaak kan zijn: zijn er onvoldoende mensen aanwezig; zijn er voldoende, maar zijn zij niet in staat om te helpen; weten de leerlingen hoe zij hulp kunnen vragen? Deze vragen kunnen in gesprek met de leerlingen beantwoord worden.

De antwoorden van de docenten moeten apart bekeken worden. Docenten hebben soms een andere mening over het aanbod in de mediatheek dan leerlingen. Bijvoorbeeld: volgens de landelijke gemiddelden vindt 74 procent van de leerlingen dat er voldoende romans in de mediatheek zijn en vindt 70 procent het aantal informatieboeken voldoende. Van de docenten is slechts 51 resp 40 procent het hiermee eens. Een ander belangrijk punt is dat veel docenten aangeven niet op de hoogte zijn van het ondersteuningsaanbod van de bibliotheek/mediatheek. Deze zaken kunnen ook op jouw school spelen – een goede reden om het beeld van jouw school goed te analyseren.

9. Leesbevorderende activiteiten docenten

Selecteer de volgende opties:

- Vragenlijst: docent
- School: de naam van de school waarvan je gegevens wilt zien
- Vraag: alle vragen m.b.t. leesbevorderend docentgedrag
- Vergelijking: leerjaar

Landelijk beeld: dit laten de cijfers zien	Commentaar en tips
Ongeveer een vijfde van de docenten leest geregeld voor (dagelijks of ten minste een keer per week).	Juist voor leerlingen die zelf niet erg gemotiveerd zijn en die weinig boekentips krijgen is het voorlezen belangrijk om kennis te maken met boeken en om ongehinderd door eventuele gebrekkige leesvaardigheid van een verhaal te genieten.
Ongeveer een kwart van de docenten doet geregeld een boekintrodactie.	Een boekintrodactie kost weinig tijd en is heel belangrijk voor leerlingen die weinig lezen en weinig tips krijgen. Ook vakdocenten kunnen boekintroducties doen. Het gaat immers niet alleen om romans, maar ook om informatieve boeken, passend bij het schoolvak.
Bijna de helft van de docenten gebruikt nooit een aan hun vak gerelateerde boekencollectie in de klas.	Voor leerlingen is het goed om te zien dat boeken kunnen horen bij schoolvakken. Voor docenten is het goed om te weten dat het lezen van deze boeken leidt tot verdieping van de vakkennis en uitbreiding van de woordenschat.
De helft (tot 60%) van de docenten verwijst leerlingen geregeld naar de openbare bibliotheek of de mediatheek/schoolbibliotheek.	Dit is op zichzelf een goede zaak, maar kennelijk niet voldoende, gezien de cijfers over leesplezier en leesfrequentie bij leerlingen. Er is nog meer nodig!
75 procent van de docenten vindt het leesniveau van hun leerlingen onvoldoende.	Dit is een heel sterk argument om leesbevordering hoog op de agenda te zetten. Kijk hoe dit cijfer eruit ziet voor jouw school en gebruik het als argument om het vrij lezen en vrijetijdslezen te promoten.

Landelijk beeld: dit laten de cijfers zien	Commentaar en tips
De gegevens over de perceptie van docenten van de mediatheek laten een uiteenlopend beeld zien.	Bekijk deze gegevens goed voordat je besluit om dit mee te nemen in je presentatie. Je kunt de informatie gebruiken voor je eigen beleid (in samenwerking met de mediathecaris); je kunt ook aan de docenten laten zien wat zij vinden van de mediatheek en aan hen vertellen wat jullie gaan doen om dat beeld (nog) positiever te laten worden.

10. Informatievaardigheden docenten

De vragen over informatievaardigheden zijn voor het eerst opgenomen in de meting 2014-2015 en worden niet standaard gesteld. De school moet er, in overleg met de bibliotheek, bewust voor kiezen. Dat betekent dat op voorhand al is besloten dat de informatie uit de vragen gebruikt gaat worden voor het beleid rond informatievaardigheden. Hieronder beschrijven we hoe je dat kunt aanpakken.

Het doel van deze vragen is inzicht te krijgen in de vaardigheden van de docenten op het gebied van informatievaardigheden, zodat de bibliotheek op basis daarvan het juiste ondersteuningsaanbod kan formuleren voor het versterken van hun vaardigheden en het ontwikkelen van beleid.

Het mediaplan

Als de school over een mediaplan beschikt, dan gebruik je de informatie uit de monitor om te kijken of doelen in het mediaplan rond informatievaardigheden dichterbij komen. Je kijkt in de monitor vooral naar de onderwerpen die in het mediaplan als prioriteit zijn benoemd. Je stelt vast of bij deze onderwerpen de gewenste vooruitgang plaatsvindt. Bij de bespreking van het mediaplan neem je deze resultaten mee om te bepalen of de doelen of activiteiten rond informatievaardigheden in het mediaplan bijgesteld moeten worden.

Als de school nog niet over een mediaplan beschikt, gebruik je de gegevens uit de monitor om het mediaplan (deels) in te vullen. Dit is een mooie aanleiding om met betrokkenen uit de school het mediaplan diepgaand te bespreken en in te vullen, inclusief de doelen die de school wil behalen. Gebruik in dit geval alle informatie uit de monitor over informatievaardigheden, zowel van de leerlingen als van de docenten.

12

Welke vragen laten zien?

De keuze van de vragen die je laat zien in het overleg met de docenten wordt bepaald door de aanwezigheid of afwezigheid van een mediaplan. Is er een mediaplan aanwezig, dan laat je de vragen zien die direct aan het plan gerelateerd zijn (al kun je natuurlijk altijd nog opvallende resultaten toevoegen). Is er geen mediaplan, dan kies je de onderwerpen die het dringendst om aandacht vragen. Kies enkele grafieken waaruit het duidelijkst blijkt dat de informatievaardigheden van docenten nog niet goed ontwikkeld zijn. Gebruik de overige informatie intern en in vervolgoverleg om tot een goede ondersteuning te komen.

De docentvragen

We geven hier tips aan de hand van trends in de landelijke cijfers van de meting 2016-2017. Laat je door deze tips inspireren voor de lokale situaties waar jij mee te maken hebt. Kijk in de monitor hoe de cijfers er voor jouw school uitzien en bekijk de tips vanuit dat perspectief.

Landelijk beeld: dit laten de cijfers zien	Commentaar en tips
<p>Vermeende informatievaardigheid van leerlingen</p> <p>Bijna driekwart (74%) van de docenten vindt de informatievaardigheid van hun leerlingen onvoldoende.</p>	<p>Dit cijfer laat duidelijk zien dat de informatievaardigheid van leerlingen wordt gezien als probleem. Temeer omdat een bijna even groot percentage van de docenten (76%) zegt opdrachten of huiswerk te geven waarbij leerlingen informatievaardigheden moeten gebruiken.</p> <p>Deze situatie biedt een goed aanknopingspunt om de urgentie van het onderwerp aan te geven en de expertise van de bibliotheek op dit gebied te profileren.</p>
<p>Eigen informatievaardigheid docenten</p> <p>Eenvijfde van de docenten vindt zichzelf onvoldoende informatievaardig.</p>	<p>Dit is een belangrijk gegeven. Het kan immers betekenen dat de informatievaardigheid van docenten ook in het ondersteuningsprogramma opgenomen moet worden. Het is dan zaak om vast te stellen om welke docenten het gaat.</p>
<p>Expliciete aandacht voor Informatievaardigheden</p> <p>60 procent van de docenten geeft geregeld expliciet aandacht aan informatievaardigheden.</p>	<p>Dit is duidelijk te weinig voor zo'n belangrijke vaardigheid.</p>
<p>Welke informatievaardigheden komen 'vaak' of 'altijd' aan bod?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Welke informatie zoeken: 63% • Hoe en waar zoeken: 63% • Beoordelen kwaliteit: 44% • Informatie selecteren: 43% • Informatie verwerken: 44% • Bronverwijzing: 46% • Beoordelen eindproduct: 51% • Reflectie op het zoekproces: 33% 	<p>Deze gegevens laten zien welke accenten er in een ondersteuningsprogramma gewenst zijn. Het lokale beeld zal dit nog preciezer aangeven.</p> <p>Beoordelen van het eindproduct en reflectie op het zoekproces zijn echte procesvaardigheden die van groot belang zijn om leerlingen verantwoordelijkheid te kunnen geven voor hun eigen leren.</p>
<p>Didactische aanpak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitleg over nut: 49% • Vaardigheden voordoen: 41% • Begeleid, gevolgd door samenwerkend en zelfstandig oefenen: ca. 49% • Procesvragen stellen: ca. 44% • Bespreken transfer: ca. 40% 	<p>Het belang van deze didactische vaardigheden komt uit onderzoek naar voren (van Hoek e.a., 2012).</p> <p>Als de bibliotheek docenten gaat scholen of coachen, zullen deze vaardigheden zeker in het programma opgenomen moeten worden.</p>
<p>'Altijd' of 'vaak' gebruikte bronnen bij informatievaardigheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Boeken: ca. 41% • Kranten/tijdschriften: 32% • Internet: 85% 	<p>Opvallend is dat boeken zowel door leerlingen als door docenten minder vaak genoemd worden als bronnen van informatie.</p>
<p>Hoe komen informatievaardigheden aan bod?</p> <p>Ruim 85% van de docenten geeft aan dit onderwerp te integreren in het (zaak)vakonderwijs.</p>	<p>Integratie in het (zaak)vakonderwijs is een goede zaak, omdat de vaardigheden dan in een betekenisvolle context geleerd en geoefend worden.</p>

Stap 2

Doelen stellen

Presentatie aan het team van de school

De analyse die je bij stap 1 gemaakt hebt, presenteert je bij stap 2 aan de docenten. Vraag voor het onderwerp lezen ten minste een uur tijd op de vergadering. Laat je niet afschepen met minder. Het is een belangrijk onderwerp, dus er moet voldoende tijd zijn om het te bespreken. Overleg dit vooraf met de directeur van de school.

Als je niet alleen over lezen, maar ook over informatievaardigheden wilt praten, is het aan te raden om ofwel meer tijd te vragen, ofwel de presentatie te verdelen over twee momenten.

Doel van de presentatie

Het doel van de presentatie is om te laten zien wat de stand van zaken is en op basis daarvan tot afspraken te komen over (nieuwe) doelen en werkwijzen. Het is niet de bedoeling dat jij gaat vertellen wat er op basis van de gegevens moet gaan gebeuren. Je informeert en bevrageert de docenten en zo kom je in onderling overleg tot nieuwe doelen en (in stap 3) werkwijzen. Als het goed is, wijst de analyse die je hebt gemaakt daarin als vanzelf de weg.

Rol van de leescoördinator en/of mediathecaris

Zorg ervoor dat je de presentatie goed voorbereidt. Als je samen met de leescoördinator of mediathecaris presenteert, spreek dan een rolverdeling af.

Vorbereiding

De docenten moeten doordrongen zijn van het belang van het onderwerp. Vrij lezen heeft een sterke invloed op de taalontwikkeling van leerlingen. Die boodschap moet helder zijn, want dat is de basis van jullie samenwerking. In de diapresentatie bij de introductie van de monitor is daar aandacht aan besteed. Als deze presentatie, om wat voor reden dan ook, niet heeft plaatsgevonden, neem dan alsnog de tijd om dit onderwerp aan het begin van je presentatie goed neer te zetten (15 tot 20 minuten).

Wat heb je verder nodig?

- PowerPointpresentatie (door jou voorbereid)
- Laptop of digibord
- Eventueel de rapportage op papier voor de docenten
- Flip-over met stiften

< 14

Presenteren

Oefen je presentatie een keer 'droog'. Je kunt dan oefenen met het juiste tempo. Er is altijd een risico met PowerPoint-presentaties dat je te lang aan het woord bent. Dan blijft er te weinig tijd over om over de werkwijzen te praten en dat moet nu juist de opbrengst van deze bijeenkomst zijn.

Besteed bij de presentatie niet meer dan vier minuten aan iedere dia. Met zeven dia's kom je dan tot ongeveer een half uur. Je hebt dan nog een half uur om te praten over nieuwe werkwijzen en daar concrete afspraken over te maken.

Tips:

- Introduceer je presentatie door nog even terug te komen op de deelname aan de monitor, het belang van vrij lezen voor de taalontwikkeling en – eventueel – de reden waarom de school ook wil werken aan informatievaardigheden.
- Als de school 'opbrengstgericht' werkt, verwijst daar dan naar en zeg dat je ook de samenwerking met de bibliotheek volgens die principes wilt versterken.

- Benoem duidelijk het doel van je presentatie: je laat straks opbrengsten zien en op basis daarvan gaan jullie nieuwe doelen stellen en werkwijzen afspreken.
- Laat bij iedere dia eerst even een stilte vallen zodat iedereen de dia op zich kan laten inwerken. Licht daarna toe wat de dia laat zien.
- Geef niet zelf direct je mening over de gegevens. Presenteer de gegevens objectief, eventueel met gebruikmaking van de tips in het vorige hoofdstuk. Vraag de docenten om commentaar.
- Probeer bij iedere dia tot een soort conclusie te komen, geformuleerd als doel. Schrijf dat op, op een flap.
- Laat je niet verleiden tot discussies over 'hoe moeten we dat dan voor elkaar gaan krijgen'. In deze stap gaat het om doelen stellen, nieuwe werkwijzen komen straks aan bod.

Doelen hoeven nog niet heel precies geformuleerd te worden, dat gebeurt in de volgende stap (werkwijzen bepalen). Bij stap 2 zijn al enkele voorbeelden genoemd. Andere voorbeelden van doelen zijn:

Leesmotivatie:

- De leesmotivatie moet omhoog in alle leerjaren, vooral bij jongens.

Uitleen:

- De uitleen in leerjaar 3 en 4 moet omhoog.

Boekentips:

- We moeten meer boekentips gaan geven, vooral aan jongens.

Mediatheekbezoek:

- Leerlingen moeten vaker in de mediatheek komen.

Informatievaardigheden:

- We willen meer didactische handvatten hebben voor het onderwijs in informatievaardigheden.

Stap 3

Werkwijzen bepalen

Stap 3 in de cyclus van opbrengstgericht werken is het bepalen van de werkwijzen om de doelen te bereiken die je in de vorige stap hebt geformuleerd.

Hier zijn geen gedetailleerde richtlijnen voor te geven, omdat de keuzes afhangen van de situatie op school, het bestaande leesbevorderingsbeleid, het mediabeleid, de uitkomsten van de monitor etc. Hieronder toch enkele tips en voorbeelden.

15 >

TIP!

Formuleer de werkwijze zo concreet mogelijk: Wat gaat er precies gebeuren? Wie gaat dat doen? Wanneer? Hoe vaak? Etc. En benoem maximaal 3-4 doelen per jaar

Leengegevens

Als je niet over leengegevens beschikt, dan is deze bespreking een goede aanleiding om aan te geven wat je gaat doen om daar volgende keer wel over te beschikken. Lezen gebeurt niet zonder lenen, dus dit is een essentieel onderwerp. Je laat zien dat je bewust bent van je rol en dat je verantwoordelijkheid neemt om dit onderdeel van de monitor goed op orde te krijgen.

Voorbeeldwerkwijze:

In de loop van het schooljaar maakt de mediatheek de overstap naar de Bibliotheek *op school* Wise, zodat we vanaf volgend schooljaar precies kunnen zien welke leerlingen wat lenen.

Leesmotivatie en leesgedrag

Om verandering aan te brengen in leesmotivatie en leesgedrag is een systematische aanpak nodig. Is er een leesplan? Zo ja, wordt het goed uitgevoerd, met voldoende aandacht voor specifieke (doel)groepen? Zo nee, wordt het dan niet eens tijd om dit uit te werken? Verwijs hier naar de relatie tussen leesbevorderingsbeleid en taalbeleid. Dat laatste is typisch een onderwerp dat door de leesconsulent, de leescoördinator, de mediathecaris en de directeur gezamenlijk opgepakt kan worden.

Het is goed om hier heel precies te zijn over specifieke (doel)groepen. Als bijvoorbeeld het leesgedrag in leerjaar 3 uitzonderlijk laag is, dan is in de vorige stap waarschijnlijk als doel genoemd: het leesgedrag in leerjaar 3 moet omhoog. Spreek dan bij 'werkwijzen' af hoe dat in leerjaar 3 aangepakt gaat worden.

Voorbeeldwerkwijze:

De docenten Nederlands gaan in leerjaar 3 twee keer per maand een boekintrodactie doen; [de leesconsulent] en [de mediathecaris] stellen collecties informatieve boeken samen bij de zaakvakken van leerjaar 3, die een speciale plek krijgen in de mediatheek. De vakdocenten van leerjaar 3 gaan de leerlingen meer verwijzen naar de mediatheek.

Boekentips

Er zijn niet veel docenten die systematisch omgaan met boekentips voor leerlingen. Waarschijnlijk is bij de vorige stap een doel geformuleerd als 'alle docenten gaan meer boekentips geven aan de leerlingen'. De werkwijze hiervoor is heel eenvoudig. Je leert de docenten hoe zij een boekintrodactie kunnen uitvoeren en je zegt dat je de docenten voldoende boekentips kunt geven, zodat zij niet zelf op zoek hoeven te gaan naar geschikte boeken. Je kunt voor het trainen van de boekintrodactie een moment afspreken bij een volgende docentenvergadering of je zegt toe dat je het in de klas komt voordoen bij de docenten.

Probeer hier ook een aantal vakdocenten in mee te krijgen. Er zijn voldoende informatieve boeken die met hun vak te maken hebben die zij kunnen aanprijzen bij hun leerlingen.

Voorbeeldwerkwijze:

[De leesconsulent] laat de docenten in een workshop op [datum] zien hoe een boekintrodactie wordt uitgevoerd; ze geeft de docenten vanaf [maand] iedere maand vijf nieuwe boekentips; ze levert de boeken erbij; de docenten presenteren de boeken in hun klas.

Mediatheekbezoek

Het landelijke beeld laat zien dat zowel leerlingen als docenten in meerderheid aangeven dat de mediatheek vaak genoeg open is. Anderzijds blijkt dat leerlingen de mediatheek vaak maar mondjesmaat bezoeken. Als een doel is om ervoor te zorgen dat leerlingen vaker de mediatheek bezoeken, spreek je hier een werkwijze voor af. Je kunt dit combineren met doelen voor het verhogen van de uitleencijfers. Als bijvoorbeeld blijkt dat leerlingen in jaar 3 en 4 het minst in de mediatheek komen en het minst lenen, kan daar in stap 2 dit doel bij geformuleerd zijn: 'mediatheekbezoek en uitleencijfers in leerjaar 3 en 4 gaan ten minste 20 procent omhoog'. Vervolgens formuleer je daar in deze stap de onderstaande werkwijze bij:

Voorbeeldwerkwijze:

De docenten Nederlands van leerjaar 3 en 4 gaan een keer per maand met hun klas naar de mediatheek om boeken te lenen.

Leesbevorderende activiteiten van leerkrachten

Activiteit	Tips voor werkwijzen
Voorlezen komt weinig voor.	Spreek af dat er meer voorgelezen gaat worden, hoe vaak precies, door wie en uit wat voor boeken. Ook vakdocenten kunnen voorlezen, uit informatieve boeken.
Docenten doen wel boekintroductions, maar niet vaak.	Spreek af wie dit gaan doen, hoe vaak en vanaf welk moment. Geef aan dat je bereid bent om docenten die dit nog helemaal niet doen te leren hoe dit werkt. Maak zo mogelijk ook hier een werkafspraken over. Geef een klein voorproefje door een boekintroduction voor te doen.
Er wordt weinig gedaan met boekencollecties bij de (zaak-) vakken.	Het is mogelijk dat hiervoor als doel is geformuleerd: 'we gaan meer doen met boekencollecties bij zaakvakken'. Een werkwijze kan zijn dat jij docenten voorziet van materiaal en tips voor gebruik. Geef bij de afspraken over de werkwijze aan om welke vakken het gaat, welke thema's en welke momenten in het schooljaar.

Informatievaardigheden

Bij informatievaardigheden is het van belang om werkwijzen aan te geven waarmee school en bibliotheek er samen voor gaan zorgen dat de informatievaardigheden van leerlingen en eventueel docenten versterkt worden. De analyses in stap 1 hebben aangegeven welke accenten hierin gewenst zijn. Vervolgens is in stap 2 hierbij mogelijk een doel geformuleerd als: 'we willen informatievaardigheden in een leerlijn van leerjaar 1 tot en met 4'. Bij het vaststellen van de werkwijze in stap 3 kan dit leiden tot de volgende afspraak:

Voorbeeldwerkwijze:

[De leesconsulent] presenteert op [datum] een voorstel voor een leerlijn informatievaardigheden aan de vakdocenten. In vervolg op deze presentatie maakt [de leesconsulent] afspraken met docenten van de vakgroepen [...] om te overleggen hoe de leerlijn geïntegreerd kan worden in het curriculum. Vanaf [datum] wordt de leerlijn stapsgewijs ingevoerd.

Het is ook mogelijk dat de docenten zelf geschoold willen worden in didactische vaardigheden voor het onderwijs in informatievaardigheden. Ook daarover kan een afspraak voor een werkwijze gemaakt worden:

Voorbeeldwerkwijze:

[Docenten ...] volgen in de periode [...] de scholing 'Didactiek voor informatievaardigheden', die op school verzorgd wordt door [de leesconsulent]. Na afloop van de scholing wordt besloten of meer docenten deze scholing gaan volgen.

Tussentijdse bijeenkomsten

Houd er rekening mee dat je werkwijzen afspreekt voor een beperkte periode. Monitorgegevens komen een keer per jaar beschikbaar. Je kunt dus pas over een jaar zien of de werkwijzen leiden tot veranderingen die met de monitor worden gemeten. Opbrengstgericht werken kent gewoonlijk een kortere cyclus; veel scholen doen dit twee of drie keer per jaar. Je kunt afspreken om daarbij aan te sluiten. Je gebruikt dan voor deze tussentijdse bijeenkomsten niet de monitorgegevens, maar je gebruikt kwalitatieve gegevens van de docenten en leerlingen (bijvoorbeeld via interviews of beknopte vragenlijsten). Als je makkelijk over leengegevens beschikt in je uitleensysteem, dan kun je die gegevens meenemen bij ieder overleg.

Uitvoeren

Bij de uitvoering van de afgesproken werkwijzen spelen de docenten, de leesconsulent, de leescoördinator en de mediathecaris ieder hun eigen rol. De leescoördinator is het meest aanwezig op school en heeft het meest contact met de docenten. Daarom is het goed om af te spreken dat zij een vinger aan de pols houdt: worden de activiteiten uitgevoerd volgens afspraak? Wat zijn de ervaringen? De leescoördinator houdt het onderwerp op de agenda, informeel, maar ook tijdens vergaderingen.

Het is raadzaam om tussentijds een paar keer per jaar de stand van zaken op te maken met de leescoördinator en de mediathecaris. Zet opvallende zaken op schrift, die kun je gebruiken bij de voorbereiding op de volgende monitorronde.

Volgende meting monitor

Kondig de volgende meting van de monitor ruim van te voren aan. Docenten kunnen er dan rekening mee houden in hun planning.